

กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู:
กรณีศึกษาอาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
THE SOCIALIZATION OF SPIRITUALITY IN TEACHERS: A CASE STUDY OF
TEACHERS AT FACULTY OF EDUCATION IN RAJABHAT UNIVERSITY IN
THE NORTHEAST

ประภัศร ชโลธร

PRAPATSORN CHALOTHORN

ประทีป จิน่ง

PRATEEP JINNGE

นริสรา พึ่งโพธิ์สถ

NARISARA PEUNGPOSOP

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

SRINAKARINWIROT UNIVERSITY

กรุงเทพมหานคร

BANGKOK

รับบทความ : 25 ธันวาคม 2562/ปรับแก้ไข : 17 กุมภาพันธ์ 2563/ตอบรับบทความ : 21 กุมภาพันธ์ 2563

Received : 25 December 2019/Revised : 17 February 2020/Accepted : 21 February 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความหมายจิตวิญญาณความเป็นครูในบริบทสังคมไทย ทำความเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูและเงื่อนไขการมีจิตวิญญาณความเป็นครูของอาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาจารย์ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้ที่ได้รับคัดเลือกจากนักศึกษาครูและเพื่อนร่วมงานให้เป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู จำนวน 16 คน ผลจากการศึกษา พบว่า 1) จิตวิญญาณความเป็นครูในบริบทสังคมไทย หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับจิตใจในทิศทางบวก 4 ประการ คือ การเห็นคุณค่าตนเอง ศรัทธาในวิชาชีพ ตระหนักในบทบาทของการเป็นครู และยึดมั่นผูกพันในวิชาชีพ 2) กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของอาจารย์ครุศาสตร์ แบ่งเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงก่อนที่จะมาเป็นอาจารย์ครุศาสตร์ และช่วงของการเป็นอาจารย์ครุศาสตร์ ประกอบด้วยมิติเนื้อหา ตัวแทนและวิธีการ และ 3) เงื่อนไขการมีจิตวิญญาณความเป็นครู ได้แก่ เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู แรงบันดาลใจที่อยากจะเป็นครู และการสนับสนุนทางสังคม

คำสำคัญ : จิตวิญญาณความเป็นครู; กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของครู; อาจารย์ครุศาสตร์; กรณีศึกษา

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the meaning spirituality in teachers at thai social context, to understand the socialization of spirituality in teachers and to study the conditions of spirituality in teachers at faculty of education in Rajabhat University in the Northeast. The method of content analysis was used, where data was obtained from in-depth interviews with 16 teachers at faculty of education in Rajabhat University in the Northeast has been selected by the students and colleagues is a teacher who has the spirituality in teacher. The results from studies have found that 1) the spirituality in teachers at thai social context meaning of a person has a feeling of thinking about the mind in a positive direction 4 ways were self-respectful, faithful in teaching profession, recognizes the role of teacher and teachers' work engagement. 2) the socialization of spirituality in teachers can be divided into 2 stages, which are Stages 1 the social prior to teacher profession and Stage 2 the social during teacher profession were socialized by contents, agents and tactics. And 3) the condition of having the spirituality in teachers as a result of the study a good attitude to the teacher profession, inspiration to be a teacher and social support.

Keywords : Spirituality in teacher; Socialization of teacher; Teachers at faculty of education; Case study

บทนำ

การศึกษาถือเป็นกระบวนการถ่ายทอดที่ช่วยพัฒนาคนในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่แรกเกิดให้เกิดการพัฒนา ศักยภาพและขีดความสามารถที่จะดำรงชีพและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งเป็นพลังในการสร้างสรรค์และพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน (Office of the National Education Commission (2002, p. 2) โดยได้รับการอบรมเฉพาะจากครูผู้ศึกษาที่ต้องเพียบพร้อมด้วยความรู้ คุณธรรม จิตวิญญาณที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานของวิชาชีพนั้น ๆ มาตรฐานวิชาชีพครู ประกอบด้วยมาตรฐาน 3 ด้าน คือ 1) มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ 2) มาตรฐานการปฏิบัติงาน และ 3) มาตรฐานการปฏิบัติตน (จรรยาบรรณของวิชาชีพ) โดยจรรยาบรรณของวิชาชีพได้มีการกำหนดแบบแผน พฤติกรรมตามจรรยาบรรณของวิชาชีพเพื่อประมวลพฤติกรรมที่เป็นตัวอย่างของการประพฤติปฏิบัติ ประกอบด้วยพฤติกรรมที่พึงประสงค์และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ดังนั้นจะเห็นว่าวิชาชีพครูเป็นหนึ่งในวิชาชีพ ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูง (Profession) (Seethongin, 2006, p. 2) และยังต้องใช้เวลาในการศึกษา วิทยาการการฝึกฝนอบรมให้มีความชำนาญ มีระเบียบวินัย มีจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพและมีองค์กรควบคุม มาตรฐานวิชาชีพ (Khurusapha, 1994, p. 2) ดังนั้นการปฏิบัติหน้าที่ครูให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพครบถ้วน พร้อมในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีและเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร สำหรับ ผู้ประกอบวิชาชีพครูนั้นการมีจิตวิญญาณความเป็นครูก็นับเป็นสิ่งสำคัญเพราะครูก็ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ เป็นผู้ที่มีความประพฤติปฏิบัติที่ดีและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ (Luanrit, 2009, p. 12) แต่จากที่ผ่านมามีการปฏิบัติหน้าที่ครู ของผู้ประกอบวิชาชีพครูยังประสบกับปัญหา กล่าว คือ จากสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน ได้สำรวจความคิดเห็นครูสอนดีจำนวน 210 คน โดยกลุ่มตัวอย่างกระจายใน 4 ภูมิภาคของประเทศเพื่อสอบถาม ถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของการทำหน้าที่ครูและแนวทางการส่งเสริมครูให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น

ซึ่งพบ 6 ปัญหาที่สำคัญ ที่กลายเป็นอุปสรรคของการทำหน้าที่ครูประกอบซึ่งหนึ่งในปัญหาคือครูรุ่นใหม่ขาดจิตวิญญาณขณะที่ครูรุ่นเก่าไม่ปรับตัว 16.49% (Jitrodjanaruk, 2015, p. 1) จากผลการสำรวจมีข้อสังเกตน่าสนใจที่ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ครูยังไม่ประสบผลสำเร็จและคุณภาพการศึกษาไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควรประการหนึ่งคือครูรุ่นใหม่ขาดจิตวิญญาณความเป็นครูซึ่งมีความสำคัญต่อการปฏิบัติหน้าที่ครูตามมาตรฐานวิชาชีพ (Darbavasu, 2016, p. 4)

จากประเด็นข้างต้นที่ได้กล่าวถึงปัญหาการขาดจิตวิญญาณความเป็นครูทำให้ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครูเพื่อศึกษาว่างานในอดีตที่ผ่านมาเคยมีนักวิชาการได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูบ้างหรือไม่ ซึ่งจากการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูในบริบทสังคมไทยในช่วงปี พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2560 จำนวน 14 เรื่อง พบว่ายังไม่มีงานวิจัยที่ได้ระบุชัดเจนถึงกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู พบแต่งงานวิจัยที่ได้ศึกษาถึงแนวทางการพัฒนา ดังงานวิจัยของ ธรรมนันท์กาทา แจ่มสว่าง (Janesawang, 2011, pp. 106-108) พบว่ามี 5 ประเด็นที่เป็นส่วนเสริมสร้างการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูประกอบด้วย 1) การมีตัวแบบจิตวิญญาณ 2) แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครู 3) มีประสบการณ์ในการเผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก 4) ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ และ 5) คุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา งานวิจัยของ สุพิชญา โคทวิ (Khotawee, 2014, p. 138) ได้พบว่าวิธีการเทคนิคในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยจิตตปัญญาศึกษาขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับสถานการณ์การสอนและสิ่งที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน ส่วนด้านกระบวนการที่ใช้พัฒนาผู้เรียน ได้แก่ การทำสมาธิ สุนทรียสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง การน้อมใจอย่างใคร่ครวญ และการสะท้อนการเรียนรู้ และงานวิจัยของ สจิวรรณ ทรรพสุ (Darbavasu, 2016, pp. 7-9) ได้ พบว่าแนวทางการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มี 4 ประเด็นคือ 1) การจัดการเรียนการสอนกลุ่มวิชาชีพครู 2) การจัดการเรียนการสอนวิชาเอก 3) การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และ 4) การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์จิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งงานวิจัย 3 เรื่องนี้เป็นการศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู แต่ยังไม่ชัดเจนจากการพัฒนาที่ชัดเจนจากช่องว่างของการศึกษาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยต้องการค้นหา “กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู” ในกลุ่มอาจารย์ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อนำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาไปขยายองค์ความรู้กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูและนำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นพื้นฐานในการเสนอแนะแนวทางกระบวนการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูในกลุ่มบุคลากรด้านการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบททางอาชีพและสังคมไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

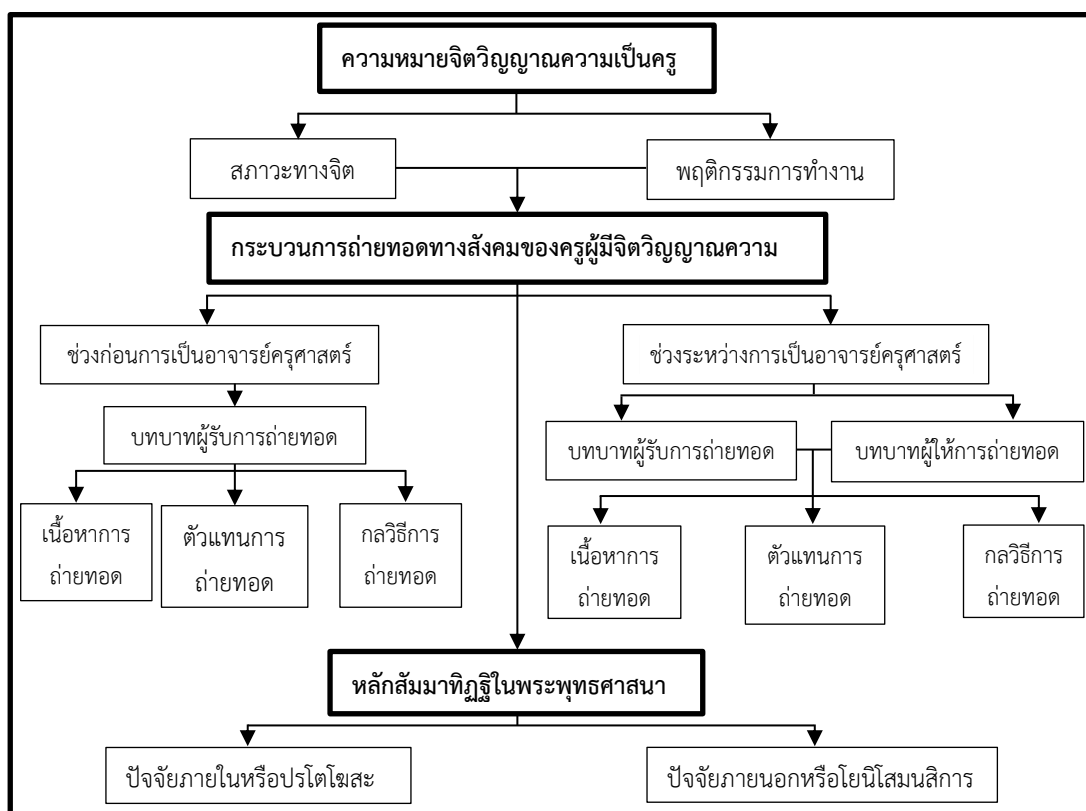
1. เพื่ออธิบายความหมายจิตวิญญาณความเป็นครูในบริบทของสังคมไทย
2. เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู
3. เพื่อศึกษาเงื่อนไขการมีจิตวิญญาณความเป็นครู

ประโยชน์จากการวิจัย

ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครูในบริบทสังคมไทย และกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูรวมทั้งเงื่อนไขของการมีจิตวิญญาณความเป็นครูที่สามารถนำไปใช้ในการสร้างโปรแกรมเพื่อพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูให้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครูต่อไปได้

การประมวลเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในความหมายที่กว้างเพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษา แต่ไม่ได้นำมาเป็นกรอบหรือเครื่องชี้นำในการศึกษาจนทำให้จำกัดแนวคิดและละเอียดข้อค้นพบจากบริบทที่ศึกษาดังนี้ 1) แนวคิดความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครูที่แสดงถึงสิ่งที่เป็นสภาวะจิตและพฤติกรรมที่สะท้อนผ่านพฤติกรรมการทำงานครูโดยมีรายละเอียดที่แสดงถึงลักษณะหรือตัวบ่งชี้ที่สะท้อนถึงจิตวิญญาณครูที่เชื่อมโยงไปยังผลของจิตวิญญาณความเป็นครูในบริบทสังคมไทย 2) แนวคิดกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพที่สรุปได้ว่าช่วงหรือระยะของการถ่ายทอดแบ่งออกเป็น 3 ระยะคือ (1) การถ่ายทอดทางสังคมระยะแรก (Early socialization) (2) การถ่ายทอดทางสังคมล่วงหน้า (Anticipatory socialization) และ (3) การถ่ายทอดทางสังคมเพื่อเข้าสู่สมาชิกขององค์กร (Socialization practice of organizations) ที่ผู้วิจัยประยุกต์ใช้เพื่อแบ่งช่วงของการถ่ายทอดที่ประกอบด้วยมิติเนื้อหา ตัวแทนและกลวิธีการถ่ายทอดซึ่งเชื่อมโยงไปยังผลของกระบวนการถ่ายทอด และ 3) แนวคิดหลักสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนาที่สรุปว่าเป็นความเห็นชอบหรือปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริงเป็นต้นทางของความดีงามทั้งปวงขึ้นอยู่กับความสามารถ พลังของความคิดบวกและระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคลซึ่งต้องอาศัยเหตุปัจจัย 2 อย่างคือ (1) พรโตโฆสะเป็นการฟังเสียงจากผู้อื่นเพื่อกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอกและ (2) โยนิโสมนสิการเป็นการใช้ความคิดที่ถูกวิธี รู้จักคิด คิดเป็น คิดเป็นระบบโดยเชื่อมโยงไปยังผลของเงื่อนไขการมีจิตวิญญาณความเป็นครูเนื่องจากจิตวิญญาณความเป็นครูเป็นลักษณะของความคิด ความเข้าใจอันจะนำไปสู่พฤติกรรมที่เหมาะสมซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดจิตวิญญาณความเป็นครู ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้เข้าร่วมการวิจัย

อาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 4 แห่ง แห่งละ 4 คน รวมทั้งสิ้น 16 คน ที่ผ่านการคัดเลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติที่กำหนด (Inclusion criteria) คือ 1) พิจารณาจากประวัติมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก่อตั้งยุคแรกเริ่มมี 4 แห่ง 2) ประสบการณ์การสอนในคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏที่ปฏิบัติงานมาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี 3) ผลการประเมินการสอน (มคอ.5) ในด้านที่สะท้อนถึงจิตวิญญาณความเป็นครูระดับดีมาก 4) ผ่านการคัดเลือกจากแบบคัดกรองพฤติกรรมที่สะท้อนถึงจิตวิญญาณความเป็นครูโดยนักศึกษาคูเป็น ผู้ประเมินและคัดเลือก 5) ผ่านการประเมินคัดเลือกอีกครั้งจากเพื่อนร่วมงานเป็นขั้นตอนสุดท้าย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบรายบุคคล (in-depth individual interview) เป็นวิธีการหลักในการเก็บข้อมูล โดยมีแนวสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) ที่ได้ผ่านการตรวจคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน และใช้เครื่องบันทึกเสียงบันทึกการสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

นัดหมายผู้เข้าร่วมการวิจัยเพื่อทำการสัมภาษณ์มีระยะห่างเป็นเวลาประมาณ 1 เดือน โดยใช้บทสัมภาษณ์โดยสังเขปที่ผู้วิจัยสร้างไว้และใช้เวลาในการสัมภาษณ์ระหว่าง 60-90 นาที

การวิเคราะห์ข้อมูล

เริ่มจากการถอดเสียงจากการสัมภาษณ์เป็นตัวอักษรแบบคำต่อคำ (Verbatim) แล้วนำบทสัมภาษณ์มาให้รหัสอย่างอิสระ (Open coding) แก่ข้อความต่าง ๆ จากนั้นผู้วิจัยพัฒนาการตีความประสบการณ์จากแต่ละข้อความ โดยคำนึงถึงมุมมองที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยมีต่อวิชาชีพครู สุดท้ายผู้วิจัยใช้ความรู้และประสบการณ์ของตน ประกอบกับความเข้าใจที่มีต่อประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมการวิจัย มาใช้พัฒนาการตีความข้อมูลในระดับที่เพิ่มความเข้าใจจากผู้วิจัย เพื่อสร้างประเด็น (Theme) ขึ้นจากประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมการวิจัยที่มีร่วมกัน (Convergence) โดยรักษาความแตกต่าง (Divergence) ของประสบการณ์เฉพาะตนที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยมีประเด็นต่าง ๆ

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ประกอบด้วย 2 วิธี ได้แก่ 1) การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลมากกว่า 1 วิธี ใช้การสัมภาษณ์ร่วมกับการสังเกตในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ ตรวจสอบโดยใช้ข้อมูลมากกว่า 1 แหล่ง คือ ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 4 คนภายในพื้นที่เดียวกัน และผู้ให้ข้อมูลหลักอีก 12 คน จากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อีก 3 แห่ง และจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เช่น เพื่อนร่วมงาน นักศึกษาคู ว่าจะมีความสอดคล้องตรงกันหรือไม่ (Data triangulation) 2) การสะท้อนข้อมูลกลับไปยังผู้ให้ข้อมูล ในขณะที่ทำการเก็บข้อมูล ได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วย โดยเมื่อทำการพูดคุยไปได้ระยะหนึ่ง ได้ทำการพักการสนทนาเพื่อทบทวนคำตอบที่ผู้ให้ข้อมูลได้ตรวจสอบว่าคำตอบที่ผู้วิจัยเข้าใจนั้นถูกต้องและสอดคล้องกับที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการสื่อสารหรือไม่ หากพบว่าไม่ถูกต้องจะได้ทำความเข้าใจให้ถูกต้องตรงกัน เพื่อความถูกต้องและน่าเชื่อถือของข้อมูลการวิจัย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากสถาบันยุทธศาสตร์ทางปัญญาและวิจัยจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตามหนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัย หมายเลขรับรอง SWUEC/E-096/61E เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2561

ผลการวิจัย

1. จิตวิญญาณความเป็นครูในบริบทสังคมไทย หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับจิตใจ ในทิศทางบวก 4 ประการ คือ 1) การเห็นคุณค่าตนเอง ตัวอย่างคำกล่าวครูดังนี้ “สิ่งแรกเราต้องรับรู้และยอมรับ ในความสามารถที่เราคิดว่าเราได้สะท้อนศักยภาพของเราให้ลูกศิษย์เห็นได้ในขณะที่เราปฏิบัติหน้าที่” (ครูคนที่ 4) 2) ศรัทธาในวิชาชีพ ตัวอย่างคำกล่าวครูดังนี้ “คนที่จะเป็นครูได้อย่างแรกต้องมีความเชื่อมีอุดมการณ์ความมุ่งมั่น ที่จะเสียสละตัวเองเพื่อสร้างศิษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์” (ครูคนที่ 3) 3) ตระหนักในบทบาทของการเป็นครู ตัวอย่างคำกล่าวของครูดังนี้ “ตัวเองต้องไปสอนตรงเวลา นัดคำไหนต้องเป็นคำนัดต้องรักษาคำพูด ต้องซื่อสัตย์ กับตัวเอง เราต้องการปลูกฝังเรื่องอะไรเราต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องนั้น” (ครูคนที่ 4) และ 4) ยึดมั่นผูกพันในวิชาชีพ ตัวอย่างคำกล่าวครูดังนี้ “ถ้ามีกิจกรรมเราก็เป็นทั้งผู้นำผู้ตามคือพร้อมที่จะให้ความร่วมมือพร้อมที่จะใส่ใจ ที่จะช่วยเหลือต่อหน้าที่ที่ทำงานต่อบุคคล” (ครูคนที่ 8)

2. กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของครูแบ่ง 2 ช่วง คือ ช่วง 1 ก่อนเข้าสู่การเป็นอาจารย์ครุศาสตร์ เป็นช่วงที่ได้รับการถ่ายทอดจิตวิญญาณความเป็นครู ในมิติเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มรายวิชาความเป็นครูและเนื้อหา ที่ไม่เกี่ยวข้องกับกลุ่มรายวิชาความเป็นครู ตัวอย่างคำกล่าวครูดังนี้ “ตอนที่เรียนคณะครุศาสตร์พบว่าอาจารย์หลายท่าน มีส่วนในการถ่ายทอดจิตวิญญาณความเป็นครูให้แต่ตอนที่เรียนครูชอบรายวิชาจิตวิทยามากกว่าเพราะรู้สึก ว่าอาจารย์จะเข้าใจความเป็นมนุษย์ที่ไม่ค่อยจะดีพร้อมทุกสิ่งทุกอย่าง” (ครูคนที่ 1) “เป็นรุ่นที่เป็นครูจริง ๆ ทั้งการบ่มเพาะเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ตอนเย็นจะต้องไปพัฒนาลานธรรมเป็นเรืองของการช่วยงานกันทำเป็นกลุ่ม คือเห็นชัดเจนกระบวนการปลูกฝังตรงนั้นซึ่งเอื้อต่อการเรียนรู้เหมือนกัน” (ครูคนที่ 7) ผ่านตัวแทนการถ่ายทอด ประกอบด้วยกลุ่มอาจารย์ กลุ่มเพื่อน กลุ่มที่เลี้ยงในโรงเรียนที่ออกฝึกสอน กลุ่มสื่อ กลุ่มครอบครัว และกลุ่มสังคม เพื่อนบ้าน ตัวอย่างคำกล่าวครูดังนี้ “พอมาทำหน้าที่ครูก็พอระลึกได้ในเรื่องที่เราได้รับการปลูกฝังมาเหมือนกัน ที่เคยได้จากครูซึ่งเป็นตัวแบบให้เราไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการแต่งกายจะมีความพิถีพิถันในเรื่องของการแต่งกาย โดยจะให้ความสำคัญกับเรื่องเหล่านี้หรือแม้แต่การใช้คำพูดจะสังเกตได้ว่าผมจะใช้คำพูดสุภาพตลอดเวลาอันคือ สิ่งที่ผมได้เอามาจากคุณครู” (ครูคนที่ 4) โดยกลวิธีการถ่ายทอด ประกอบด้วย การแสดงตัวอย่าง/แบบอย่างที่ดี พร้อมการแนะนำ การบรรยายและเทคนิคการจดจำ การมอบหมายงาน การเข้าร่วมและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ของคณะ/มหาวิทยาลัย และการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ตัวอย่างคำกล่าวครู ดังนี้ “แล้วก็สัมผัสได้เวลาอาจารย์ พาทำกิจกรรมพลงมือทำพาครีเอทงานทำให้ได้ความรู้มากมายทั้งทักษะชีวิตและกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เห็นตัวแบบที่ดี ของคนเป็นครู” (ครูคนที่ 12) “ท่านถ่ายทอดผ่านการเล่านิทานโดยสอนในสิ่งที่เป็นามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้” (ครูคนที่ 4) “ยังมีกิจกรรมโปรแกรมอีกอันหนึ่งทำละครเล็กทั้งเป็นนิทานทั้งเป็นหุ่นเชิดเหมือนหนังตะลุงทำกันเอง แล้วก็สร้างฉากเอง ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นคนเขียนบทแล้วเราก็จะสอดแทรกเรื่องคุณธรรมของครูผู้เสียสละ” (ครูคนที่ 3) “แต่ละปีทางมหาวิทยาลัยจะมีจัดค่ายซัมเมอร์ก็จะพานักศึกษาครูไปดูโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างที่ได้รับ รางวัลต่าง ๆ และก็มีครูต้นแบบมาเป็นครูวิทยากรเป็นครูผู้เสียสละเป็นตัวอย่างครูที่มีอุดมการณ์มีจิตวิญญาณ ความเป็นครู” (ครูคนที่ 3) “เค้าจะให้ไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูแบ่งนักศึกษาออกไป กลุ่มนี้ออกไปฝึกเอกชน กลุ่มนี้ออกไปฝึกรัฐบาลเป็นการเติมเต็ม คิดว่าปีสี่คือฝึกประสบการณ์ได้อะไรเยอะจากเดิมที่เรียนสามปีมาได้ทฤษฎี ได้หลักการพร้อมที่จะออกไปปฏิบัติพอไปปฏิบัติคิดว่าได้เยอะนะเทคนิคต่าง ๆ พร้อมทั้งจะก้าวไปเป็นครูได้” (ครูคนที่ 7) ช่วง 2 การเป็นอาจารย์ แบ่ง 2 บทบาท คือ 1) บทบาทผู้รับการถ่ายทอด ประกอบด้วยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ กลุ่มรายวิชาความเป็นครู ตัวอย่างคำกล่าวครูดังนี้ “เราเป็นอาจารย์น้องใหม่เวลาไปนิเทศนักศึกษาก็ยังไม่เป็น ก็จะมีอาจารย์ผู้ใหญ่อะไรก็จะขอไปด้วยขอไปเรียนรู้วิธีการนิเทศ” (ครูคนที่ 13) “ครั้งแรกเลยพี่ก็ได้อาจารย์ผู้ใหญ่อ

ในสาขาหลายท่านที่คอยเป็นพี่เลี้ยงให้พี่คอยให้คำแนะนำเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กรว่าองค์กรเราเนอะถ้าไม่มีสอนก็ต้องเข้าที่ทำงานตลอดนะเพื่อเวลาที่มีประชุมอะไรสามารถที่จะเรียกประชุมหรือปรึกษาหารือได้ตลอดเวลา” (ครูคนที่ 2) ผ่านตัวแทนการถ่ายทอด ประกอบด้วยกลุ่มเพื่อนร่วมองค์การวิชาชีพและกลุ่มสื่อตัวอย่างคำกล่าวครู ดังนี้ “แม้แต่วิธีการสอนท่านอาจารย์ผู้ใหญ่นะในสาขาก็จะนำ ppt. มาให้แล้วเราก็สามารถปรับเพื่อใช้ในการสอนได้เลยตามสไลด์เราซึ่งนี่คือสิ่งที่เรารู้สึกว่าท่านไม่เคยหวงของ หวงความรู้ ท่านพร้อมให้ตลอดเวลา ท่านมีความเป็นครูสูงเมตตาอะไรที่ดีก็ส่งเสริม อะไรที่ตึงไปท่านก็บอก” (ครูคนที่ 2) ใช้กลวิธีการถ่ายทอดประกอบด้วย การแสดงตัวอย่าง/แบบอย่างที่ดีพร้อมการแนะนำและการเข้าร่วมและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมคณะครูศาสตร์/มหาวิทยาลัย ตัวอย่างคำกล่าวครูดังนี้ “ก็จะมีอาจารย์แต่ละสาขาก็เป็นอาจารย์เรานั้นแหละ เป็นทั้งตัวแบบให้ดูและก็คอยชี้แนะจะพยายามบ่มเพาะอีกทีหนึ่งว่าต้องอย่างนั้นอย่างนี้” (ครูคนที่ 8) “ในองค์กรมีการพัฒนาหน่วยการสอนของอาจารย์โดยเพิ่มสมรรถนะการสอนของอาจารย์ประจำมีการเชิญวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้ในเรื่องของการปลูกฝังจิตวิญญาณการเพิ่มสมรรถนะในวิชาชีพของอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา” (ครูคนที่ 4) และ 2) บทบาทผู้ให้การถ่ายทอด ประกอบด้วยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มรายวิชาความเป็นครู ตัวอย่างคำกล่าวครูดังนี้ “ก็จะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกวิชาเอกกับส่วนที่สองคือวิชาชีพครูตั้งแต่นั้นนักศึกษาปี 3 ขึ้นไปคือผ่านการเรียนครุมาแล้ว 2 ปี” (ครูคนที่ 1) และ “การที่เราจะสร้างเด็กสักคนหนึ่งเราต้องสร้างแรงบันดาลใจให้เด็กก่อน ศรีทธาในวิชาชีพครูก่อนในคาบแรกคือ สอดแทรกการสร้างแรงบันดาลใจจากเรื่องเล่าถ่ายทอดกับเด็ก” (ครูคนที่ 13) ผ่านตัวแทนการถ่ายทอด ประกอบด้วย กลุ่มอาจารย์ในหลักสูตรคณะครูศาสตร์ กลุ่มเพื่อน/รุ่นพี่ กลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่คณะครูศาสตร์/มหาวิทยาลัยและกลุ่มสื่อ ตัวอย่างคำกล่าวครูดังนี้ “เด็กต้องมีโอกาสได้พบกับมีอาชีพในเอกถ้าเป็นจิตวิทยาต้องมีสองส่วน คือ เน้นแนวกับปรึกษา ถ้าเป็นทางด้านแนะแนวก็จะเชิญครูแนะแนวที่เป็นต้นแบบมาช่วย อย่างเช่นในเรื่องของการจัดกิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียน เล่าจากประสบการณ์ตรงหรือว่ามีอาชีพด้านการปรึกษา อันนี้เด็กได้รับเต็ม ๆ คือเค้าจะได้มีโอกาสในการเป็นผู้รับหรือสมาชิกกลุ่มรวมถึงตอนนี้เราให้มีอาชีพมาเทรนมาฝึกให้เค้าได้เป็นผู้นำกลุ่ม” (ครูคนที่ 2) ใช้กลวิธีการถ่ายทอดประกอบด้วย การแสดงตัวอย่าง/แบบอย่างที่ดีพร้อมการแนะนำ การบรรยายและเทคนิคการจดจำจากกรณีศึกษาและการมอบหมายงานแก่นักศึกษาครู ตัวอย่างคำกล่าวครูดังนี้ “ตัวที่พยายามเป็นอยู่ในทุกวันนี้คือเป็นตัวแทนในด้านของการเป็นครูไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการตรงต่อเวลา ไม่กินเวลาเด็กและก็ไม่ให้เด็กเสียโอกาส อาจจะเลิกก่อนเล็กน้อยแต่ไม่เคยจะกินเวลาเด็กหรือว่าให้เด็กเลิกโดยไม่มีเหตุผลอันควร แล้วก็ชวนให้เค้าดูนะเพราะว่าเด็กเค้าจะต้องเจอครูเยอะ ให้เค้าเห็นว่าแต่ละคนก็มีรูปแบบและให้เค้าได้พิจารณาและให้เค้าเลือกเองว่าถ้าเค้าไปเป็นครู เค้าจะเป็นแบบไหนเป็นลักษณะของได้ประสบการณ์ตรง” (ครูคนที่ 2) “ส่วนใหญ่ก็เอากรณีศึกษาตัวเองยกตัวอย่างความรู้สึกส่วนหนึ่งที่มองเห็นว่าเป็นอาชีพที่ได้ประโยชน์โดยตำแหน่งของเรา ถ้าทำตัวดีก็จะทำให้ตำแหน่งตรงนี้ของเราเป็นที่ยอมรับก็เป็นเทคนิคที่เชียร์ให้เค้าเห็นความสำคัญของอาชีพนี้โดยยกกรณีศึกษา” (ครูคนที่ 9) “จะลดการบรรยายลงให้นักศึกษาทำความเข้าใจในสาระ ถูกผิดไม่ว่ากันแต่ให้ทำความเข้าใจร่วมกันเป็นกลุ่ม แล้วก็ออกมาแชร์ให้เพื่อนในห้องได้เข้าใจ แล้วเราก็คอย ๆ ชวนมองว่าประเด็นสำคัญมันอยู่ตรงไหน ซึ่งถ้าเกิดเค้าทำแบบนี้บ่อยก็จะเรียนรู้วิธีการหาความรู้ด้วยตัวเองจะเอาไปใช้ได้ตอนที่ตนครูได้” (ครูคนที่ 2)

3. เงื่อนไขการมีจิตวิญญาณความเป็นครู พบว่าการที่อาจารย์ครูศาสตร์ได้เคยประสบได้ยิน ได้ทำเกี่ยวกับอาชีพครูแล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสภาวะทางจิตและพฤติกรรมจากการทำงานในอาชีพครูไปสู่สภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูประกอบด้วย 1) เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู ตัวอย่างคำกล่าวครูดังนี้ “พื้มองว่างานครูเป็นอาชีพที่ต้องทุ่มเททั้งเวลาได้สอนได้ลงมือทำก็กลายเป็นการเสริมแรงที่ดีซึ่งไม่ใช่รางวัลจากข้างนอกแต่มองจากสิ่งที่เกิดขึ้นในห้องเรียนเพราะฉะนั้นที่คิดว่าเป็นการทำหน้าที่ตนเองให้สมบูรณ์”

(ครูคนที่ 2) 2) แรงบันดาลใจที่อยากจะเป็นครู ตัวอย่างคำกล่าวครูดังนี้ “เราเห็นครูสอนเราแล้วท่านให้เกียรติมีพื้นที่ให้กับเรา แล้วรู้สึกที่เราอยากเป็นครูแบบนี้ให้ได้” (ครูคนที่ 5) และ 3) การได้รับการสนับสนุนทางสังคม ตัวอย่างคำกล่าวครูดังนี้ “พี่อาจจะมียุทธศาสตร์ที่ดีในโปรแกรม คอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ปรึกษากันตลอดเวลา ก็เลยรู้สึกว่าส่วนนี้ก็ได้เข้ามาเติมเต็มทำให้พี่อยากจะทำหน้าที่ครูที่ดีต่อไป...อีกส่วนหนึ่งก็นักศึกษานะเมื่อดูจากผลการประเมินแล้วพบว่า คำรู้สึกชอบในสิ่งที่เราพยายามเป็นตัวแบบให้เค้าทั้งในเรื่องของการตรงต่อเวลา การควบคุมอารมณ์ ความโปร่งใสในการแจ้งคะแนน รวมทั้งกิจกรรมที่เราพยายามคิด พยายามสรรหาในแต่ละสัปดาห์ เพื่อพวกเค้ามันสะท้อนกลับมาว่าเค้าชอบ สนุก ตื่นเต้นกับสิ่งเหล่านี้ ก็เลยรู้สึกหายเหนื่อยและทำให้อยากทำต่อไป เพื่อนักศึกษา เพื่อความสำเร็จของเค้าต่อไป” (ครูคนที่ 2)

อภิปรายผล

1. จิตวิญญาณความเป็นครูในบริบทสังคมไทย หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับจิตใจ ในทิศทางบวก 4 ประการ คือ 1) การเห็นคุณค่าตนเอง หมายถึง การยอมรับตนเองเกี่ยวกับความสามารถของตนเอง ในการทำงานครุรวมทั้งให้ความสำคัญในการประกอบวิชาชีพครูโดยมีความมุ่งมั่นที่จะประสบความสำเร็จ ในวิชาชีพครู นั่นก็เพราะว่าคนที่จะเป็นครูที่ดีหรือคนที่จะเป็นครูวิชาชีพต้องมีความมั่นใจ มีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน คือ มีความรู้ดี มีความสามารถ มีทักษะในการศึกษาอบรมศิษย์ในทุก ๆ ด้าน มีความประพฤติดี วางตัวดี เอาใจใส่ ดูแลศิษย์ดีเพราะเชื่อว่าสิ่งที่ทำมีคุณค่าและมีความสำคัญในการประกอบวิชาชีพครู เทียบเคียงแนวคิดของ Glickman and Ross-Grodinon (1998, p. 362) ที่พบว่าครูที่แท้จริงต้องรู้จักผสมผสานวิธีการสอนอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดผลดีแก่ผู้เรียนอย่างสูงสุด เทียบเคียงงานวิจัยของ สมศักดิ์ สีดากุลฤทธิ์ (Seedagulrit, 2002, p. 150) ที่พบว่า การเห็นคุณค่าตนเองในวิชาชีพครูและแนวเป็นความรู้สึกของครูและแนว ที่มีต่อวิชาชีพ มีความปรารถนา ที่จะประสบความสำเร็จในอาชีพ และเทียบเคียงงานวิจัยของ สุพิชญา โคทวิ (Kothawee, 2014, p. 11) ที่พบว่า จิตวิญญาณความเป็นครูประกอบด้วยการเห็นคุณค่าในตนเอง 2) ศรัทธาในวิชาชีพ หมายถึง ความเชื่อในทางที่ดี ต่อการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานในวิชาชีพครู นั่นเพราะว่าคนที่จะมาเป็นครูที่ดีก็ต้องมีความเชื่อเบื้องต้น ว่าครูสามารถพัฒนาเด็กให้เป็นคนดีของสังคมได้และสามารถเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ในงานครูได้ด้วยใจรักและศรัทธา ในวิชาชีพครู เทียบเคียงแนวคิดของ Kemochan, McCormick and White (2000, p. 7) ที่พบว่า ครูที่มีจิตวิญญาณครู ต้องมีความเมตตา กรุณา (Compassion) สติ (Mindfulness) และอนัตตา (Selflessness) ในการเรียนการสอน และต้องสอนนักเรียนให้มีความเห็นความเชื่อความสามารถที่แตกต่างจากครูได้ เทียบเคียงงานวิจัยของ Darbavasu (2016, p. 4) ที่พบว่า ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูต้องศรัทธาในวิชาชีพครูโดยแสดงออกด้วยความชื่นชม และตระหนักว่าอาชีพครูมีเกียรติ สำคัญและจำเป็นต่อสังคมรวมทั้งปกป้องเกียรติภูมิของอาชีพครู 3) ตระหนัก ในบทบาทของการเป็นครู หมายถึง การให้ความสำคัญของคุณค่าบทบาทหน้าที่ในบทบาทของการเป็นผู้ให้ความรู้ การเป็นคู่คิดร่วมทุกข์ร่วมสุข และการเป็นแบบอย่างที่ดีของการแสดงออกที่เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนที่เหมาะสม กับวิชาชีพครู นั่นเพราะว่าครูที่ดีต้องรู้และเข้าใจในหน้าที่ครูอย่างดี นอกจากบทบาทหน้าที่ด้านวิชาการที่ครู ต้องมีความถนัดลึกในศาสตร์ของตนแล้วยังต้องเข้าใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคลช่วยเหลือศิษย์โดยไม่เลือก ที่รักมักที่ชัง ต้องปฏิบัติกับศิษย์อย่างเท่าเทียมกันรวมทั้งการใช้คำพูดที่สุภาพให้เกียรติผู้อื่น การแต่งกายที่สะท้อน ถึงความเป็นครูเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้ศิษย์ได้เรียนรู้จากครูผู้สอนในทุกด้าน เทียบเคียงแนวคิดของ Pajak and Blaise (1989, p. 897) ที่พบว่า ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจะทำหน้าที่ครูได้อย่างมีประสิทธิภาพและมักจะมีความเป็นมิตร ดูแลเอาใจใส่ เข้าใจ ยอมรับและอดทนต่อนักเรียนของตน เทียบเคียงแนวคิดของ Palmer (2003, pp. 377-378) ที่พบว่า ครูที่มีจิตวิญญาณครูแสดงออกโดยครูมิได้ลังเลใจในการช่วยเหลือเด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เด็กด้อยโอกาส

เด็กที่เรียนอ่อนให้เด็กได้เกิดความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง เทียบเคียงงานวิจัยของ ธรรมนันท์กา แจ้งสว่าง (Janesawang, 2011, p. 125) ที่พบว่า ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูต้องตระหนักรู้ในความเป็นครูซึ่งส่งผลให้เกิดความรู้สึกรับรู้ แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่ออาชีพครู และเทียบเคียงงานวิจัยของ Darbavasu (2016, p. 5) ที่พบว่า ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูต้องปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ครูและสถานการณ์ปฏิบัติตนตามหลักการครองตนครองคนและครองงานเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จเป็นแบบอย่างที่ดี และ4) ยึดมั่นผูกพันในวิชาชีพ หมายถึง สภาวะทางจิตใจในทางบวกของบุคคลที่เป็นครูที่สัมพันธ์กับงานวิชาชีพครูเกี่ยวกับคุณลักษณะของความกระตือรือร้น การทุ่มเทอุทิศและการจดจ่อใส่ใจ นั้นเพราะว่าคนที่จะเป็นครูต้องมีพลังในการทำงานสูง มีความกระตือรือร้นในการทำงาน และมุ่งมั่นทุ่มเทให้งานอย่างเต็มที่ และความยึดมั่นผูกพันในการทำงาน ไม่ใช่ใช้ลักษณะการเสพติดการทำงาน (Workaholics) เพราะคนที่ยึดมั่นผูกพันในงานจะมีความสุขและสนุกในการทำงาน อาจกล่าวได้ว่าความยึดมั่นผูกพันในงานเกี่ยวข้องกับการทุ่มเททางกาย (Hands) สมอง (Head) และจิตใจ (Heart) อย่างเต็มที่ในการปฏิบัติงาน (Rich, Lepine, & Crawford, 2010, pp. 617-635) ดังนั้นการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นจะมีความซับซ้อน คือการที่บุคคลจะเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมนั้นกระทำได้โดยอาศัยตำแหน่งทางสังคมและการปฏิบัติตนตามบทบาท การที่สมาชิกในสังคมจะแสดงบทบาทของตนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือในสถานการณ์หนึ่ง ๆ บุคคลจะแสดงเอกลักษณ์เฉพาะเรื่องนั้นออกมา ซึ่งทำให้บุคคลมีความผูกพันที่จะเป็นบุคคลแบบนั้น (Stryker, 2000, p. 21-40) เทียบเคียงแนวคิดของ Burke and Reitzes (1991, p. 239-251) ที่พบว่า ความยึดมั่นผูกพันในบทบาทเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเอกลักษณ์ในฐานะที่เป็นกระบวนการควบคุมพฤติกรรมโดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างมีแบบแผนที่ค่อนข้างถาวร เทียบเคียงงานวิจัยของ ภาวัต ตั้งเพชรเดโช (Tangpetchdaesho, 2015, p. 5) ที่พบว่า ความทุ่มเทในการทำงานเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำของครูที่แสดงออกถึงการทำงานด้วยความมุ่งมั่น เต็มกำลังความสามารถ เสียสละเวลา และถือว่างานคือสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิต

2. กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงก่อนเข้าสู่การเป็นอาจารย์และช่วงการเป็นอาจารย์ในคณะครุศาสตร์รับบทบาทผู้รับและผู้ให้การถ่ายทอดทั้งสองช่วงประกอบด้วย เนื้อหาการถ่ายทอด ตัวแทนการถ่ายทอดและกลวิธีการถ่ายทอดซึ่งเนื้อหาการถ่ายทอดทั้งสองช่วงมีความเหมือนกัน คือ มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มรายวิชาความเป็นครูและเนื้อหาที่ไม่เกี่ยวข้องกับกลุ่มรายวิชาความเป็นครู โดยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มรายวิชาความเป็นครูก็จะเป็นรายวิชาที่ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนในหลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิต ส่วนเนื้อหาที่ไม่เกี่ยวข้องกับกลุ่มรายวิชาความเป็นครู เป็นเนื้อหาที่ตัวผู้สอนได้สอนเสริมและสอดแทรกขึ้นมา ในระหว่างการสอนรายวิชาชีพครู อย่างเช่น การปรับตัว การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ความเสียสละอดทน การทำงานเป็นทีม วัฒนธรรมขององค์กร การสร้างแรงบันดาลใจ การเห็นคุณค่าในตนเอง ความรักและศรัทธาในวิชาชีพ บทบาทหน้าที่ครู ความเมตตา การแต่งกายที่เหมาะสม เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ คุณธรรมจริยธรรม และความซื่อสัตย์ เทียบเคียงได้กับแนวคิดเนื้อหาในการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของ Chao, O'Leary-Kelly, Wolf, Klein, and Gardner (1994, pp. 734-735) ที่พบว่า ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร เป้าหมาย ค่านิยม และบรรทัดฐานที่เฉพาะเจาะจงขององค์กรหรือกลุ่มวิชาชีพ ประวัติวัฒนธรรม ความเชื่อ ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ขององค์กร เป็นเนื้อหาที่ช่วยพัฒนาบุคคลให้เกิดจิตวิญญาณความเป็นครูได้ เทียบเคียงกับงานวิจัยการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพครูของ สมศักดิ์ สีดากุลฤทธิ์ (Seedagulrit, 2002, p. 150) ที่พบว่า บุคคลซึมซับลักษณะเด่นทางบุคลิกภาพตลอดจนเกิดความภาคภูมิใจในวิชาชีพครูและแนวจากการได้รับเนื้อหาต่าง ๆ ได้แก่ การรู้เป้าหมาย การใช้ภาษาเฉพาะในงานการรับรู้ประสิทธิภาพในงาน การเมืองในองค์กรและเทียบเคียงกับงานวิจัยการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ของ Darbavasu (2016, p. 55)

ที่พบว่า การจัดการเรียนการสอนเนื้อหาเกี่ยวกับกลุ่มวิชาชีพครูจำเป็นต้องพัฒนาจิตสำนึกของความเป็นครูปลูกฝังความเป็นครู เข้าใจในบทบาทหน้าที่ครูเพราะเนื้อหาส่วนนี้เป็นช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดจิตวิญญาณความเป็นครูได้ ส่วนตัวแทนการถ่ายทอดทั้งสองช่วงที่เหมือนกันคือ กลุ่มอาจารย์ กลุ่มเพื่อนและกลุ่มสื่อ ส่วนที่แตกต่างกันคือ ช่วงก่อนเข้าสู่การเป็นอาจารย์ พบว่ามีกลุ่มพี่เลี้ยงในโรงเรียนที่ออกฝึกสอน กลุ่มครอบครัวและกลุ่มสังคมเพื่อนบ้านที่เพิ่มเข้ามา และช่วงการเป็นอาจารย์บทบาทผู้รับการถ่ายทอด พบว่า มีกลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่คณะครุศาสตร์/มหาวิทยาลัย ที่เพิ่มเข้ามาจะเห็นได้ว่าตัวแทนมีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดจิตวิญญาณความเป็นครูเพราะการที่อาจารย์ครุศาสตร์จะเรียนรู้เกี่ยวกับวิชาชีพครูบทบาทหน้าที่ครู ลักษณะการทำงานของครูที่ถูกต้อง การอยู่ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มวิชาชีพครู คุณลักษณะทางบุคลิกภาพของวิชาชีพครู ซึ่งเนื้อหาต่าง ๆ นี้ ทำให้อาจารย์ครุศาสตร์เกิดทักษะทางสังคมและพฤติกรรมเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในองค์กรวิชาชีพครูนั้นย่อมเกิดจากอิทธิพลของตัวแทนการถ่ายทอดและเทียบเคียงได้กับแนวคิดการถ่ายทอดทางสังคมของ Smelser (1988, pp. 110-113) ที่พบว่า การที่คนเรียนรู้ทักษะและเจตคติที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางสังคมของตนและคนจะพัฒนาบุคลิกภาพของตนจากการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในสังคม คนทั้งหลายจึงกลายเป็นสมาชิกของวัฒนธรรมของเขาโดยผ่านทางอิทธิพลของพ่อแม่ ครู เพื่อนและตัวแทนอื่น ๆ และเทียบเคียงได้กับแนวคิดการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของ Station and Hunt (1992, pp. 118-120) ที่พบว่า ปฏิสัมพันธ์เชิงการถ่ายทอดวิชาชีพกับตัวแทนในระหว่างการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพระหว่างการศึกษาวิชาชีพครูก่อนประจำการ เช่น อาจารย์ผู้สอนและเพื่อนนักศึกษาส่งผลให้บุคคลได้รับผลลัพธ์ของการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพครูและกลวิธีการถ่ายทอดทั้งสองช่วงของอาจารย์ครุศาสตร์ที่เหมือนกัน คือ การแสดงตัวอย่าง/แบบอย่างที่ดีพร้อมการแนะนำ การบรรยายและเทคนิคการจดจำ การมอบหมายงาน และการเข้าร่วมและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของคณะ/มหาวิทยาลัยและกลวิธีการถ่ายทอดที่แตกต่างกัน คือ ช่วงก่อนเข้าสู่การเป็นอาจารย์ พบว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นกลวิธีการถ่ายทอดที่เพิ่มเข้ามา ซึ่งจากข้อค้นพบการแสดงตัวอย่าง/แบบอย่างที่ดีพร้อม การแนะนำ เป็นกลวิธีการถ่ายทอดที่อาจารย์ครุศาสตร์ทุกท่านเคยได้รับและเคยใช้ถ่ายทอดมากที่สุด นั่นเพราะว่าครูผู้สอนมีความเชื่อว่าตัวแบบเป็นกลวิธีการถ่ายทอดที่ศิษย์สามารถเรียนรู้ได้ง่ายและเข้าใจได้มากที่สุดโดยใช้การสังเกตพฤติกรรมจากครูผู้สอนที่ได้แสดงออกถึงการเป็นแบบอย่างด้านการถ่ายทอดทางวิชาการ แบบอย่างด้านการใช้วาจาที่สุภาพ แบบอย่างด้านการแต่งกายที่เหมาะสมกับความเป็นครู รวมทั้งความประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ ของครูที่แสดงถึงการเป็นครูที่ดีที่ลูกศิษย์ได้สังเกตเห็นจากครูผู้สอนแล้วเกิดความสนใจในสิ่งที่ได้สังเกตเห็นแล้วคิดอยากจะทำตามครูผู้สอนเมื่อได้ออกไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพหรือเมื่อไปประกอบวิชาชีพครู เทียบเคียงได้กับแนวคิดของ Bandura (1986, pp. 178-186) ได้กล่าวว่า ตัวแบบมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลคือช่วยให้บุคคลเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ ๆ หรือทักษะใหม่ ๆ มีผลทำให้เกิดการระงับ (Inhibition) หรือการยุติการระงับ (Disinhibition) และช่วยให้พฤติกรรมที่เคยได้รับการเรียนรู้มาแล้วได้มีโอกาสแสดงออกหรือถ้าเคยแสดงออกแล้วแต่ไม่ค่อยได้แสดงออกมากนักให้แสดงออกมากขึ้น เทียบเคียงกับแนวคิดกลวิธีการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของ Van Mannen and Schein (1979, p. 247) ที่พบว่า ตัวแบบเป็นกลวิธีการถ่ายทอดโดยมีการจัดผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่าและมีตำแหน่งใกล้เคียงกัน ให้การดูแลและถ่ายทอดเนื้อหาต่าง ๆ ให้กับพนักงานใหม่ในการทำงานอย่างใกล้ชิด และเทียบเคียงได้กับงานวิจัยที่ได้เสนอส่วนที่เสริมสร้างการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของ ธรรมนันท์กา แจ้งสว่าง (Janesawang, 2011, p. 106) ที่พบว่า การมีครูของตนเองเป็นต้นแบบของการทำงานเป็นครูที่ดีและยังได้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับครูต้นแบบของตนเองในลักษณะต่าง ๆ เช่น ได้พบเห็นการกระทำหรือการแสดงออกของครูต้นแบบที่ปฏิบัติต่อนักเรียนหรือมีโอกาสได้ใกล้ชิดและได้รับการดูแลช่วยเหลือจากครูต้นแบบจะทำให้เกิดจิตวิญญาณความเป็นครูได้

3. เงื่อนไขการมีจิตวิญญาณความเป็นครูประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคล คือ เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู แรงบันดาลใจที่อยากจะเป็นครู และปัจจัยสภาพแวดล้อม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม นั้นเพราะว่าการที่บุคคลได้เคยมีประสบการณ์ทางตรงที่ดีและประสบการณ์ทางอ้อมที่ดีที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่ประกอบวิชาชีพ ทั้งเคยได้เห็นเคยได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลที่เป็นครู แล้วทำให้เกิดความรู้สึกสนใจเกิดแรงบันดาลใจอยากจะเป็นครูขึ้นมา โดยรู้สึกว่าการมีวิชาชีพเป็นวิชาชีพที่ดีมีประโยชน์ และเกิดความคาดหวังว่าจะเป็นครูที่ดีในอนาคต เทียบเคียงแนวคิดหลักสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนาว่าเป็นความเห็นชอบหรือปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริงในสภาวธรรมทั้งหลาย เป็นทางเกิดแห่งแนวคิดที่ถูกต้องเป็นต้นทางของความดีงามทั้งปวงซึ่งการปฏิบัติของบุคคลก็ขึ้นอยู่กับความสามารถพลังของความคิดบวกและระดับสติปัญญาของแต่ละคนซึ่งต้องอาศัยเหตุปัจจัย 2 อย่างนี้เสมอคือ 1) โปรดโมسهเป็นการฟังเสียงจากผู้อื่นเพื่อการกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก คือ การรับฟังคำแนะนำสั่งสอน การศึกษาเล่าเรียน การสนทนาซักถามอยู่บนฐานแห่งความดี เทียบเคียงงานวิจัยของ นรินทร์ สังข์รักษา (Sungraksa, 2011, p. 25) ที่พบว่าปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมการอบรมบ่มเพาะลูกศิษย์ด้วยหัวใจ คือการพัฒนาวิชาการและการพัฒนาตัวครู และ 2) โยนิโสมนสิการเป็นการใช้ความคิดที่ถูกต้อง วิถีชีวิต คิดเป็นระบบ มองสิ่งทั้งหลายโดยใช้สติพิจารณาเพื่อให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย เทียบเคียงงานวิจัยของ ปิยะวัฒน์ กรมระรวย, ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม และ ยุวรี ผลพันธิน (Kromraruay, Paiwithayasiritham, & Polpanthin, 2017, p. 844) ที่พบว่า ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อจิตวิญญาณความเป็นครูคือ เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู เทียบเคียงงานวิจัยของ นรินทร์ สังข์รักษา (Sungraksa, 2011, p. 25) ที่พบว่า ปัจจัยภายในที่ส่งเสริมการอบรมบ่มเพาะลูกศิษย์ด้วยหัวใจ คือ การสร้างแรงบันดาลใจ/กำลังใจ เทียบเคียงงานวิจัยของ ธรรมนันท์กา แจ้งสว่าง (Janesawang, 2011, p. 123) ที่พบว่า แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครูเป็นส่วนเสริมสร้างการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ดังนั้นจากปัจจัยที่ก่อเกิดสัมมาทิฐิตั้งสองอย่างนี้จะต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่ง ไปไม่ได้ และตั้งอยู่บนฐานแห่งความถูกต้องตามหลักธรรมและสอดคล้องกับเหตุผล ซึ่งจากประเด็นข้อค้นพบในงานวิจัยนี้ก็เช่นเดียวกันอาจารย์ครุศาสตร์มีจิตวิญญาณความเป็นครูได้นั้นก็เกิดจากปัจจัย 2 ปัจจัยเช่นกัน คือ ปัจจัยภายในที่เป็นเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครูและแรงบันดาลใจที่อยากจะเป็นครู และปัจจัยภายนอกที่เป็นแรงสนับสนุนทางสังคม ซึ่งจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้เช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า เงื่อนไขการมีจิตวิญญาณความเป็นครู คือเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู แรงบันดาลใจที่อยากจะเป็นครู และการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งสามารถนำมาใช้ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนหรือสร้างโปรแกรมฝึกอบรมเพื่อพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูควบคู่กับการพัฒนาทางวิชาการได้
2. จากผลการวิจัยที่พบว่า กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของอาจารย์ครุศาสตร์ ตัวแปรสำคัญที่สุดของกระบวนการถ่ายทอด คือ การแสดงตัวอย่าง/แบบอย่างที่ดีพร้อมคำแนะนำ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับตัวแบบในการพัฒนาเพื่อสร้างการเป็นแบบที่ดีให้แก่ นักศึกษาครู
3. จากผลการวิจัยที่พบว่า ผลของกระบวนการถ่ายทอดแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงก่อนที่จะมาเป็นอาจารย์และช่วงการเป็นอาจารย์ครุศาสตร์ เพราะผู้วิจัยเชื่อว่าสองช่วงนี้มีส่วนสำคัญในการที่จะพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูให้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครูได้มากที่สุด โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมตอกย้ำให้นักศึกษาครูมีจิตวิญญาณความเป็นครูเพิ่มมากขึ้น และเกิดความมั่นใจมากขึ้นในช่วงเตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูให้แก่ นักศึกษาครู น่าจะเหมาะสมที่สุดเพราะช่วงนี้นักศึกษาครูมีความพร้อมที่จะออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูและพร้อมที่จะออกไปประกอบวิชาชีพครูอย่างเต็มตัว

เอกสารอ้างอิง

- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought & Action : A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall.
- Burke, P. J.; & Reitzes, D. C. (1991). An Identity Theory Approach to Commitment. *Social Psychology Quarterly*, 54(3), 239-251.
- Chao, G. M., O'Leary-Kelly, A., Wolf, S., Klein, H., & Gardner, P. (1994). Organizational socialization: Its content and consequences. *Journal of Applied Psychology*, 79(5), 730-743.
- Darbavasu, S. (2016). Strategies for Developing Teacher Spirituality to Enhance Professional Teacher of Students in Faculty of Education, Suan Sunandha Rajabhat University. *Ratchaphruek Journal*, 15(1), 1-10. (In Thai)
- Glickman, C. D., & Ross-Grodeon, J. M. (1998). *Supervision of Instruction : a Developmental Approach* (4th ed.). Needham Heights : Ellyn & Bacon.
- Janesawang, D. (2011). *Experience of Spirituality in Teachers: A Phenomenological Study*. A Dissertation for Doctor of Philosophy degree in Applied Behavioral Science Research, Srinakharinwirot University, Bangkok. (In Thai)
- Jitrodjanaruk, R. (2015). *Results of the survey good teacher comments*. Retrieved November 21, 2016, from https://www.kruthai.info/view.php?article_id=3693. (In Thai)
- Kernochan, R. A., McCormick, D.W., and White, J. A. (2000). Spirituality and the management teacher: Reflections of three Buddhists on compassion, mindfulness, and selflessness in the classroom. *Journal of Management Inquiry*, 16(1), 61-75.
- Khothawee, S. (2014). *The development of instructional model with contemplative education approach to enhance teacher spirituality for rajabhat university student teacher*. Thesis for Doctor of Philosophy degree in Curriculum and Instruction, Naresuan University, Phitsanulok. (In Thai)
- Khurusapha. (1994). Education Professional Standards. Bangkok : KHRUSAPHA LATPHRAO PRINTING HOUSE. (In Thai)
- Kromraruay, P., Paiwithayasiritham, C., & Polpanthin, Y. (2017). A causal model of factors affecting to teacher spirituality. *Veridian E-Journal*, 10(3), 836-852. (In Thai)
- Luanrit, T. (2009). *Development of selected performance indicators for the professional teaching standards*. Thesis for Master of Educational Program in Educational Research, Chulalongkorn University, Thailand. (In Thai)
- Office of the National Education Commission. (2002). National Education Act of B.E. Bangkok : PRIKWAN GRAPHIC LIMITED COMPANY. (In Thai)
- Pajak, E. & Blaise, J. (1989). The impact of teacher's personal lives on professional role enactment: A qualitation analysis. *American Educational Research Journal*, 26(2), 283-310.
- Palmer, J. P. (2003). Teaching with heart soul reflection on spirituality in teacher education. *Journal of Teacher Education*, 54(5), 376-385. (In Thai)

- Rich, B. L., Lepine, J. A., & Crawford, E. R. (2010). Job engagement : Antecedents and effects on job performance. *Academy of Management Journal*, 53 (3), 617-635.
- Seedagulrit, S. (2002). *Teacher socialization factors affecting guidance teachers' professional identity and role performance*. Dissertation for Doctor of Philosophy degree in Behavioral Science, Graduate School, Srinakharinwirot University, Bangkok. (In Thai)
- Seethongin, S. (2006). *A model for developing professional teachers' characteristics of education students under faculty of education in nakhon Sawan*. Nakhon Sawan : Faculty of education Nakhon Sawan Rajabhat University. (In Thai)
- Smelser, J. (1988). *Sociology* (3th ed.). Englewood Cliffs : Prentice Hall.
- Station, A. Q., & Hunt, S. L.(1992). Teacher socialization: Review and Conceptualization. *Communication Education*, 41(2), 109-137.
- Stryker, S. (2000). Identity Competition: Key to Differential Social Movement Involvement. In S. Stryker, T. Owens, & R. White (Eds.), *Identity, Self, and Social Movements*. (pp. 21-40). Minneapolis : University of Minnesota Press.
- Sungraksa, N. (2011). Synthesis study of mental and spiritual development holistic of knowledge from storytelling about success among teachers and students all teachers and students are in ed. Systems development of youth through wisdom conscousness. *Silpakorn education research journal*, 2(2), 21-30. (In Thai)
- Tangpetchdaesho, P. (2015). *Teacher spirituality and career advancement predicting job involvement of teachers*. Thesis for Master of Art degree in Industrial and Organizational Psychology, King mongkut's university of technology north Bangkok, Bangkok. (In Thai)
- Van Mannen, J. & Schein, E. H. (1979). Toward a Theory of Organizational Socialization. In Research in Organization Behavior, 1, 209-264. *Van Maanen 2091 Research in Organizational Behavior 1979*.

ผู้เขียนบทความ

นางสาวประภัสสร ชโลธร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทีป จินนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศรา พึ่งโพธิ์สภ

นิสิตปริญญาเอก สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เลขที่ 114 ซอยสุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ

เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110

E-mail : Prapatsorn.nrru@gmail.com

อาจารย์ที่ปรึกษาหลักวิทยานิพนธ์

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ